

W. Somerset Maugham

POSLEDNÍ PŮLŠILINK

ŽIVOT MALÍŘE

PROSTOR

Edice Pozdní sběr přináší v nových, nebo revidovaných překladech díla cizojazyčných autorů, se kterými se český čtenář mohl setkat v průběhu dvacátého století. Díla, dnes možná zapomenutá anebo zapadlá, která však na vinici času dožrála a prokázala svou trvalou hodnotu.

Svazek 1

W. Somerset Maugham

Poslední půšilink

Život malíře

PROSTOR

W. Somerset Maugham

POSLEDNÍ PŮLŠILINK

ŽIVOT MALÍŘE

PROSTOR | PRAHA | 2017

Originally published under the title
The Moon and Sixpence

Copyright © by The Royal Literary Fund

Czech edition © PROSTOR, 2017

Translation © G. Krásová, 1947

ISBN 9788072603497

Nakladatelství se nepodařilo dohledat nositele práv (dědice) k českému překladu. Prosíme proto, aby případní nositelé těchto práv kontaktovali nakladatelství PROSTOR.

Přiznávám se, že když jsem se poprvé setkal s Charlesem Stricklandem, neměl jsem ani okamžik dojem, že v něm je něco neobyčejného. A přece se dnes najde málo lidí, kteří by chtěli popírat jeho velikost. Nemám na mysli onu velikost, jaké může dosáhnout politik, jemuž přeje štěstí, nebo úspěšný vojevůdce, neboť ta patří spíš k úřadu, který zastává, než k němu samému. A změna poměrů ji smršťuje do velmi nepatrných rozměrů. Příliš často se ukázalo, že bývalý ministerský předseda byl jen skvělým řečníkem nebo že generál bez armády se proměnil v krotkého maloměstského hrdinu. Velikost Charlese Stricklanda byla pravá. Je možné, že nemilujete jeho umění, rozhodně je však nemůžete přehlížet. Znepokojuje a upoutává. Minula doba, kdy byl předmětem posměchu. Bránit ho, nebo ho chválit není již dávno známkou výstřednosti nebo zvrhlosti. Jeho chyby jsou přijímány jako nezbytný doplněk jeho kladů. Lze sice stále ještě diskutovat o jeho místě v dějinách umění a chvalo zpěvy jeho obdivovatelů nejsou patrně o nic vrtošivější než pomluvy jeho odpůrců; ale o jedné věci již

pochybovat nelze – že totiž byl skutečným géniem. Nejzajímavější věcí v umění je podle mého soudu umělcova osobnost. Je-li jedinečná, pak jsem ochoten odpustit mu tisíc jiných chyb. Domnívám se, že Velázquez byl lepší malíř než El Greco, ale zvykem nám zevšedněl, takže ho tak neobdivujeme: Krétan, smyslový a tragický, podává záhadu své duše jako stálou obětí. Umělec, malíř, básník nebo hudebník svou tvorbou, vznešenou nebo krásnou, uspokojuje estetický smysl, který je příbuzný sexuálnímu pudu a má i jeho syrovost. Tvůrce vám tím předkládá větší dar svého já. Zkoumat jeho tajemství má v sobě něco poutavého jako detektivka. Je to záhada, věčně nerozluštěná, tak jako vesmír. I nejmenší Stricklandova díla prozrazují jeho zvláštní, trýzněnou a složitou osobnost. To právě brání i těm, kteří nemilují jeho obrazy, aby je přecházeli bez povšimnutí, a tato skutečnost způsobila také velký zájem o jeho život a povahu.

Až čtyři roky po Stricklandově smrti napsal Maurice Huret onen článek do *Mercure de France*, který zachránil neznámého malíře před zapomenutím a osvětlil cestu, po které se pak pustili jiní spisovatelé, s větším nebo menším úspěchem. Po dlouhou dobu nepožíval žádný jiný kritik ve Francii větší autority nežli on a síle jeho tvrzení se nebylo možné vyhnout. Znělo výstředně, pozdější doba však potvrdila, že měl pravdu, a dnes je pověst Charlese Stricklanda pevně ustálena na základech, které

položil. Vzrůst jeho proslulosti tvoří jednu z nejromantičtějších událostí v dějinách umění. Nechci se však zabývat dílem Charlese Stricklanda, pokud se nedotýká jeho charakteru. Nemohu souhlasit s malíři, kteří tvrdošíjně prohlašují, že laik nemůže rozumět malířství a že nejlépe projeví své uznání malířskému umění mlčením a šekovou knížkou. Je to groteskní nepochopení, které nevidí v umění nic víc než řemeslnou dovednost, jíž rozumí zase jen dovedný řemeslník: umění je ale manifestací citů a cit hovoří řečí, které mohou rozumět všichni. Připouštím však, že kritik, který nemá praktické znalosti techniky, málokdy dovede říci o věci něco skutečně cenného – a já vůbec nerozumím malířství. Naštěstí se tím však nemusím zabývat, vzhledem k tomu, že můj přítel Edward Leggatt,* stejně schopný spisovatel jako obdivuhodný malíř, dokonale vystihl Stricklandovo dílo v malé knížce, která je vzorem krásného stylu, jemuž se ve Francii věnuje mnohem více pozornosti než v Anglii.

Maurice Huret podal ve svém proslulém článku, dobře sepsaném k vyvolání zájmu, nástin Stricklandova života. Při svém nestranném pohledu na umění měl upřímnou touhu upoutat pozornost moudrých lidí k jedinečnému talentu. Byl však příliš dobrým žurnalistou, aby nevěděl, že obyčejný „lidský

* Edward Leggatt, *A Modern Artist. Notes on the Work of Charles Strickland*, ARHA, Martin Secker, 1917.

zájem“ mu umožní dosáhnout žádaného cíle daleko snadněji. A když pak lidé, kteří se se Stricklandem stýkali v minulosti, spisovatelé, kteří ho poznali v Londýně, malíři, kteří se s ním setkali v kavárnách na Montmartru, objevili, že skutečný génius, kterého oni považovali za bezvýznamného umělce, s nimi sedal u jednoho stolu, tu se začaly objevovat ve francouzských a amerických magazínech články, vzpomínky jednoho, kritiky druhého, a tyto články šířily Stricklandovo jméno a ukojovaly rostoucí zvědavost veřejnosti. Strickland byl vděčným námětem. Důkladný dr. Weitbrecht-Rotholz* mohl ve své obsažné monografii uvést už pozoruhodný seznam pojednání o Stricklandovi.

Sklon k mýtu je lidské rase vrozený. Lidé se lačně upínají k překvapujícím nebo záhadným událostem v životě těch jedinců, kteří vynikli nad své druhy, a vymýšlejí si legendy, kterým pak fanaticky věří. Je to protest romantiky proti všednosti života. Ironický filozof při tom s úsměvem poznamenává, že sir Walter Raleigh je mnohem lépe zapsán v paměti lidstva tím, že položil panenské královně pod nohy svůj plášť, aby po něm přešla, než tím, že zanesl britské jméno do neznámých zemí. Charles Strickland žil pustým životem. Dělal si spíš nepřátele než přátele. Není pak divu, že ti, kdo o něm psali, s živou

* Hugo Weitbrecht-Rotholz, *Karl Strickland. Sein Leben und seine Kunst*, Schwingel und Hanisch, Lipsko 1914.

fantazií zveličovali své nevelké vědomosti, a je nesporné, že to málo, co o něm bylo známo, poskytovalo romantickému spisovateli dostatek možností. V jeho životě bylo mnoho podivného a hrozného, v jeho charakteru něco bezuzdného a v jeho osudu ani trochu patetičnosti. Během doby nabyla legenda takových rozměrů, že by se jí žádný chytrý historik neodvážil dotknout.

Ale moudrý historik je pravým opakem toho, čím je reverend Robert Strickland. Napsal životopis svého otce,* aby „napravil některé rozšířené omyly“ týkající se pozdější doby otcova života, „které způsobily značnou bolest některým dosud žijícím lidem“. Je nesporné, že v obecně známém líčení Stricklandova života bylo dost věcí hodných úděsu ctihodné rodiny. Přečetl jsem toto dílo s velkým zájmem a gratuluji si k tomu, neboť je bezbarvé a nezajímavé. Pan Strickland v něm vykreslil obraz znamenitého manžela a otce, muže milé povahy, pilného a morálního. Jako moderní duchovní získal při studiu vědy zvané, tuším, exegeze, podivuhodnou dovednost všecko vyložit, ale důmyslnost, s jakou „vyložil“ všechny příhody z otcova života, které jako oddaný syn nepovažoval za dost vhodné k zapamatování, ho jistě časem přivede k nejvyšším církevním hodnotám. Vidím již jeho svalnatá lýtka

* Robert Strickland, *Strickland. The Man and His Work*, Heinemann, 1913.

v biskupských střevících. Bylo to od něho odvážné, třebaže snad velkomyslné, vezmeme-li v úvahu, že všeobecně přijatá legenda měla nemalý vliv na Stricklandovu proslulost; mnozí lidé se totiž zajímali o jeho umění, protože je přitahoval jeho osud a jeho smrt. A synova dobře míněná snaha zchladila i otcovy obdivovatele. Nebude náhoda, že Stricklandovo nejslavnější dílo, *Žena ze Samarie*,* bylo po uveřejnění Stricklandova životopisu prodáno v aukci u Christie's o 235 liber šterlinků levněji než před devíti měsíci, kdy je koupil jeden významný sběratel. Jeho náhlá smrt přivedla obraz opět do dražby. Ani síla a originalita Charlese Stricklanda by nestačila k obratu, nebýt toho, že podivuhodná lidská schopnost spřádat legendy netrpělivě odmítla příběh, který zklamal všechnu její touhu po výstřednosti. A pak napsal Weitbrecht-Rotholz dílo, které obavy milovníků umění definitivně rozptýlilo.

Weitbrecht-Rotholz je ze školy oněch historiků, kteří nejen věří, že lidská povaha je špatná, nýbrž jsou přesvědčeni, že může být ještě horší. A čtenář jasně cítí, že jejich spisy jsou věrohodnější než spisy životopisců, kteří s potouchlou radostí líčí velké, romantické osobnosti jako vzory všech ctností. Mne osobně by netěšilo pomyšlení, že mezi Antoniem

* Toto dílo bylo popsáno v katalogu Christie's následovně: „Nahá žena, domorodá Tahifanka, leží na zemi vedle potůčku. V pozadí tropická krajina s palmami, banány atd. 1,5 × 1,2 metru.“

a Kleopatrou existovaly jen hospodářské styky, a bylo by třeba mnohem více důkazů, než vůbec kdy budeme mít, abych uvěřil, že Tiberius byl stejně bezúhonný vladař jako král Jiří V. Weitbrecht-Rotholz ohodnotil biografii reverenda Roberta Stricklanda takovým způsobem, že se nemůžeme ubránit jistému soucitu s nešťastným knězem. Jeho taktní zamlčování různých věcí pranýřoval jako pokrytectví, jeho okolky jako prosté lži, jeho mlčení jako zradu. A v zájmu přísného posuzování hříšníků, pocho-pitelnému u nezúčastněného autora, ale zbytečně tvrdému v případě umělcova syna, byla anglosaská rasa Weitbrechtem-Rotholzem obviněna z upejpa-vosti, úskočnosti, falše, vychloubačnosti a mnoho-mluvnosti. Myslím, že se Strickland zachoval ukva-peně, když se snažil vyvrátit tvrzení, že mezi jeho rodiči vládla jakási „neshoda“, a tvrdil, že Charles Strickland v dopise zaslaném z Paříže nazval svou manželku „skvělou ženou“. Neboť Weitbrecht-Rot-holz otiskl faksimile tohoto dopisu, kde uvedená slova znějí: „Bůh zatrat mou manželku. Je to skvělá žena. Kéž by už byla v pekle!“ Při tomto nesprá-vném výkladu se Strickland mladší nemůže odvolá-vat na to, že církev také v době své slávy opomíjela vše, co jí nebylo milé.

Dr. Weitbrecht-Rotholz byl nadšeným obdivovatelem Charlese Stricklanda, a tudíž nehrozilo, že by ho chtěl nějak ospravedlňovat. Měl nesmírně vytríbený cit pro opovrženihodné příčiny zdánlivě nevinných

činů. Byl stejně dobrým psychopatologem jako znalcem umění a málokteré tajemství podvědomí před ním zůstalo skryto. Žádný mystik nespatoval nikdy hlubší smysl ve zcela obyčejných věcech. Mystik vidí věci nehmatatelné a psychopatolog věci, jež nelze vyjádřit slovy. Lačnost, s jakou se uvedený autor vrhá na nejmenší podrobnost, jež by mohla jakkoli zdiskreditovat jeho hrdinu, má v sobě zvláštní kouzlo. Jeho srdce plesá, když může vysлідit sebenepatrnější krutost nebo nízkost, a překypuje inkvizitorským nadšením, pokud se dobere nějakého poklesku kacíře, a může tak zapomenutou historkou zahanbit diskrétního reverenda Roberta Stricklanda. Jeho píle byla obdivuhodná. Neunikla mu ani ta nejmenší drobnost a můžete si být jisti, že kdyby Charles Strickland nezaplatil účet za vyprání prádla, vyličil by autor jeho životopisu tuto historku *in extenso*, anebo kdyby se umělec zdráhal někomu vrátit vypůjčený půšilink, neušla by tomuto historikovi ani nejmenší podrobnost této transakce.

2

Pokud už bylo o Charlesi Stricklandovi napsáno tolik, mohlo by se zdát zbytečné, abych o něm psal

ještě já. Malířovým pomníkem je jeho dílo. Je však pravda, že jsem ho znal mnohem intimněji než kdo jiný. Seznámil jsem se s ním dříve, než se stal malířem, a stýkal jsem se s ním velmi často za jeho trudných let v Paříži. Nikdy bych nepomyslel na sepsání vzpomínek, kdyby mne válka nezavedla na ostrov Tahiti. Jak známo, Strickland tam prožil poslední léta svého života. Setkal jsem se na Tahiti také s lidmi, kteří s ním byli v úzkém kontaktu. Mohu tak osvětlit tu část jeho tragického života, která byla dosud zahalena temným závojem dohadů. Mají-li pravdu ti, kdo věří ve Stricklandovu velikost, pak vyprávění těch, kteří ho znali zblízka, jistě nebude nadbytečné. Co bychom dali za to, kdybychom měli po ruce vzpomínky někoho, kdo se tak důvěrně znal s El Grecem jako já se Stricklandem!

Nevím už, kdo to byl, kdo doporučoval všem lidem, aby pro blaho své duše vykonali denně dvě věci, které nemají rádi. Byl to rozhodně moudrý muž a já jeho rady přísně dbal. Denně jsem vstával a denně chodil spát. Mám ale v sobě jistou dávku asketismu, a tak jsem každý týden nutil své tělo k mnohem přísnější kázni – nikdy jsem si nezapomněl přečíst literární přílohu deníku *Times*. Je to vskutku ozdravná disciplína, vzhledem k velkému počtu vydávaných knih, ke krásným nadějím autorů, když je vidí již vytištěné, a vzhledem k osudu, který je očekává. Jakou naději má nějaká kniha, že vynikne v tom množství? A úspěšné knihy mívají

úspěch pouze jednu sezonu. Jen milostivý Bůh ví, co hořkých a trpkých zkušeností a kolik bolu muselo být protrpěno, aby náhodný čtenář strávil příjemně několik hodin odpočinku, nebo zahnal dlouhou chvíli na cestě vlakem či lodí. Soudě podle různých revuí vidím, že mnohé z těchto knih jsou velmi dobře a velmi pečlivě psány. Kolik myšlenek si vyžádala jejich stavba! Mnohé z nich jsou dokonce celoživotním dílem. Z toho plyne, že spisovatelovu odměnu musí představovat pouhá radost z díla a úleva, že se zbavil tíhy myšlenek; že nesmí myslet na uznání nebo cenzuru, úspěch či neúspěch.

Přišla však válka a s ní i jiný přístup. Mládež se sama stala Bohem, což jsme dříve neznali. A už teď vidíme, jakým směrem se budou ubírat ti, kteří přijdou po nás. Mladší generace, plná síly a průbojnosti, zaklepala na dveře, vpadla dovnitř a usadila se na našich místech. Naplňuje ovzduší svým křikem. Ti starší, napodobující antickou mládež, si namlouvají, že jejich doba dosud neminula, a pokřikují s nejsilnějšími. Avšak válečný pokřik zní z jejich rtů dutě. Podobají se zestárlým povětrným ženám, které si chtějí líčidlem, pudrem a křiklavou veselostí dodat zdání mládí. Moudří jdou nenápadně svou cestou. V jejich čistém úsměvu je shovívavý výsměch. Vzpomínají si, jak kdysi stejně hlučně a dravě odzváněli starší generaci, a předvídají, že odvážní nositelé planoucí pochodně budou muset své nynější místo také jednou postoupit jiným.

Nikdy není vyřčeno poslední slovo. Nové evangelium už bylo staré, když se sláva Ninive dotýkala hvězd. Ony úžasné věty, jež znějí zbrusu nově těm, kteří je pronášejí, byly již stokrát s nepatrnými obměnami proneseny. Kyvadlo se pohybuje sem a tam. Je to neustálý koloběh.

Stává se někdy, že některý člověk přežije svou dobu a octne se v éře, která je mu zcela cizí. A tu dochází k nejprapodivnější komedii lidského života. Kdo si dnes například vzpomene na George Crabba? Byl to proslulý básník své doby a svět uznával jeho genialitu jednohlasně – což bylo vzhledem k větší komplikovanosti moderního světa jistě neobyčejné. Naučil se svému umění ve škole Alexandera Popa a psal mravoučné příběhy v rýmovaných dvojverších. Potom přišla Francouzská revoluce a napoleonské války a básníci pěli jiné písně. Avšak Crabbe pokračoval svým stylem: psal dál své mravoučné příběhy v rýmovaných dvojverších. Domnívám se, že jistě četl verše mladých lidí, kteří nadělali po celém světě tolik hluku, a dovedu si představit, že je považoval za ubohé.

Samozřejmě, že v mnohých případech tomu skutečně tak bylo. Avšak Keatsovy nebo Wordsworthovy ódy, jedna nebo dvě básně Coleridge či několik básní Shelleyho odhalily rozsáhlé duchovní oblasti, kterých se do té doby nikdo nedotkl. Crabbe byl již dávno překonán, přehlušen, ale stále ještě psal mravoučné příběhy v rýmovaných dvojverších. Pročetl

jsem zběžně výplody dnešní mladé generace. Je možné, že se mezi nimi vyskytl nějaký vášnivější Keats, nebo nějaký éteričtější Shelley, jejichž díla si bude svět rád připomínat. Ale mně se nic takového nedostalo do rukou. Obdivuji jejich dokonalé vyjadřování – jejich mládí je tak vyspělé, že se zdá absurdní mluvit tu o slibném talentu. Udivuje mne jejich šťastně zvolený styl. Avšak přes veškeré své výrazové bohatství (jejich slovník by napovídal, že si mnohé „vypůjčili“ již v dětství z Rogetova tezauru) mi vůbec nic neříkají. Podle mého názoru vědí příliš mnoho a cítí příliš povrchně. Nemohu však snést jejich upřímnost, s jakou mě poplácávají, nebo nadšení, s jakým se vrhají na mou hrud'. Jejich vášeň se mi zdá trochu chudokrevná a jejich sny poněkud kalné. Nelíbí se mi. Jsem odsunutý na vedlejší kolej, přesto však budu dál psát morální povídky ve verších. Ale byl bych korunovaný blázen, kdybych tak činil jen pro vlastní zábavu.

3

Ale to všechno jen tak mimochodem.

Ve chvíli, kdy jsem napsal svou první knihu, jsem byl velice mladý. Šťastnou náhodou vyvolala